

■■■ A DOHÁNY A GYULAFALVI FOLKLÓRBAN ■

A hagyomány egy része is azt példázza, hogy a dohányzás élvezetétől népünk kezdetben idegenkedett, s aki mégis rágyújtott, *törököség* hírébe keveredett. Aki nagyon sokat dohányzik, az még ma is *úgy fújja a füstöt, mint a basa*, vagy *annyit dohányzik, mint a török basa*. Ha valakinek vagy valaminek nagyon kellemetlen szaga van, az *olyan bűdös, mint a bagó*. A proverbiumok még számos ponton kapcsolódnak a dohánynövényhez: ha valami túl apró, hasznavehetetlen, az *olyan, mint a csörmő*, a parányi meg *olyan apró, mint a dohánymag*. Ha valami értéktelen, az *nem ér egy pipa dohányt sem*. A hasznavehetetlen tárgyért vagy eseményért, amelynek nem bízunk szerencsés kimenetelében, *nem adnék egy pipa dohányt*. Az ügyefogyott, bamba embernek *nincs elég vágott dohányja*. Aki bajban van, annak *rosszul ég a dohányja*.¹⁵⁹

159 Vö. Bálint 1972, 72.

Bagócsomók
(Dohánymúzeum)

A dohánytermesztés, a dohánykereskedelem emlékét a kisepikái prózaműfajok közé sorolható egyszerűbb elbeszélések is őrzik. Rendszerint csomózásakor hangzanak el, mert a közös munkát végzők általában megszokták, hogy valamilyen epikus történet, mese mellett dolgoznak. Ezek a történetek nem a teljes igazságot tartalmazzák, hanem csak azok az epizódok kerülnek elmondásra, amelyek az elbeszélő szempontjából előnyösek. Az ilyenféle fogalmazás érthető is, hiszen legtöbb történet hőse maga az elbeszélő, a volt kofa, aki nem szeretne rossz színben feltűnni hallgatósága előtt. Azokat a történeteket mondja el, amelyekben mindig sikerült túljárnia a fináncok eszén:

„Egyszer elmöntem, hallod, akkor is rajtam volt a dohán. Hát hogy mönnek, hogy mönnek? Nagyon firtatták a dohánt, nagyon fogdosták a kufát. Rám kötöttem így a dohánt, a kapát a vállamra vöttem, oszt mondom, mostan kapáni mögyök, és vittem a vállamon a kapát, rajtam mög a dohánt. No, oszt ahogy mögyünk, hát látom, hogy gyün arú két valaki, ojan fináncféle. No, mikó odaértek, köszöntem nekik. Mingyá ott ekezdttem kapáni, ott az út szélbe, hogy én kapálok. Hát osztan nem is néztem rájuk, akkor oszt mögállók, elmöntek, elmöntek, ott hattak. Amikó láttam, hogy mönnek, a vállamra a kapát, gyerünk tovább. És így értünk be Zomborba a dohánnal. Nagyon nehéz volt, fiam, akkor a dohánvívés.”¹⁶⁰

A hagyomány szerint Roza néni legtöbbször a szoknyája alatt csempészte a dohányt, egyszer azonban a doroszlói szentkúti búcsún pálinkásüveg is a rejtekhelyre került. Az imádkozó és térdeplő szentes asszony mellett helyet foglaló falubelijeij figyelemzették, hogy szivárog az ital, mire Roza néni éneklő, kántáló hangon visszafelelt: „Nem folyik az, be van dugva”, s mintha mi sem történt volna, fennhangon folytatta imáját: „Boldogságos Szűz Mária...”

A történetek másik típusa a fináncok és a dohánycsempészek összecsapását örökíti meg. Az elbeszélés végén a kufák mindig szerencsésen megmenekülnek üldözőiktől:

160 1974-ben elmondta a
83 éves Égető Rozália.

„A mi utcánkba mögvót pakóva a kocsi. Gyütt ki a kocsi. A másik házbú gyüttek ki a financok, ezök mög akkó értek ki az utcára. Vasárnap délután vót. És akkó a ló elébe szaladtak, husángjaik vótak, fejbe vágták a lovat, mögszédütek. Ezök hároman vótak, és kettő hátúrú agyusztáta a kezüket a görbe botta. Elengedték [*a financok – L. K./*] a sarogját, amit fogtak. Azután elértek a Bata sarokig, ki-kaptak az útra, egyenösen, ezök mög itt maradtak, azok mög elvitték a dohánt.”¹⁶¹

A hallgatóság körében azok a történetek a legnépszerűbbek, amelyek kissé távolabb kerülnek a valóság realitásától, mesei, anekdotikus elemek vegyülnek az elbeszélő előadásába:

„Egyszer az én apámnak a kufáját mögfogták a dohánnal. Elkísérték oda, mihozzánk. Oszt a gyerökök, ahogy gyüttek le a financok, bebúttak az ágy alá. Kérdözték a gyerököket: – Apádnak hun a dohánya?” Egy kiszót: – A kis kutya lukába. Hát ott vót a kutya házába, abban csinátak egy lukat, osztan oda lötötték a dohánt. Mögmonda a biz igazat, de hát a financ arra értötte, hogy a kutya seggibe.”¹⁶²

A sokat mesélt, sikeres történetek folklorizálódnak is azzal, hogy a hallgatók továbbadják kiszínezve, saját ízlésüknek megfelelően.

A szövegben előforduló dőlt betűs tájszavak értelmezése megtalálható a szójegyzékben.

161 1982-ben elmondta
a 76 éves Kasza András.

162 1974-ben elmondta
a 83 éves Égető Rozália.

